

Estudi de Cas : L'Economia Solidària a l'America Llatina

Argentina

Argentina, des de la dècada dels 40 i fins la meitat dels 70 comptava amb una societat relativament equitativa, amb uns baixos nivells d'atur, estructurada entorn a dos grans eixos d'integració social: el treball assalariat organitzat col·lectivament i un conjunt de serveis públics estatals universalitzats: salut, educació, jubilacions, etc.

Ara bé, aquest cicle va patir un cop ben fort que marcaria un canvi en el dibuix del país a partir del cop d'Estat i la posterior dictadura que es va perllongar des del 1976 fins al 1984. Des d'aquells inicis i durant dues dècades, es va instaurar un nou patró estructural que es basava en una obertura indiscriminada de l'economia cap a l'exterior; la desindustrialització productiva, el desmantellament i la privatització de l'Estat o el deteriorament dels serveis públics. Canvi estructural que es va aprofundir als 90 amb l'aplicació de polítiques neoliberals.

El moment culminant per Argentina se situa en el «corralito» viscut l'any 2001. La crisi de 2001 va donar una nova dimensió al desenvolupament de l'Economia Social i Solidària a l'Argentina. Ha destacar estarien els casos de les empreses recuperades i autogestionades per les persones treballadores i la construcció de mercats i monedes socials.

Les empreses recuperades són aquelles que han estat abandonades per les persones propietàries o estan en procés de fallida i són ocupades per les persones treballadores que les han tornat a posar a produir. Es tracta d'una sortida defensiva per part de les persones treballadores, ja que no s'estan apropiant de grans fàbriques en un context econòmic de producció i creixement. L'any 2001 es va crear el Moviment Nacional d'Empreses Recuperades (MNER), que és una organització que es declara transversal, representativa i democràtica. Reuneix el 60% de les empreses recuperades i tracta de donar suport en la recuperació d'empreses que entren en crisi. El 2003 aparegué el Moviment Nacional de Fàbriques Recuperades pels Treballadors (MNFRT), amb menys representativitat.

Per altra banda, l'experiència denominada «trueque» consisteix en la creació de mercats socials que funcionen amb una moneda social. El ressorgiment de formes d'intercanvi que no utilitzin diners de curs legal per realitzar les transaccions resulta absolutament raonable quan amplis sectors de la població queden exclosos del consum als mercats convencionals per no tenir ingressos monetaris, encara que sí tenen recursos productius (capacitat de treball o mitjans de producció) per produir béns o serveis capaços de satisfer necessitats encara que aquests no siguin competitiu als mercats.

Equador

La Constitució equatoriana apunta que «el sistema econòmic és social i solidari», i reubica el desenvolupament a partir dels objectius que ha de tenir: millorar la qualitat i l'esperança de vida i construir un sistema econòmic just, democràtic, productiu, solidari i sostenible, basat en la distribució igualitària dels beneficis del desenvolupament, dels mitjans de producció i en la generació de treball digne i estable.

La Constitució de l'Equador tracta el sistema econòmic en el seu conjunt, incloent els sectors d'economia popular, empresarial capitalista i pública. Aquest sistema ha d'estar orientat cap a la producció de les bases materials que han de fer possible el Bon Viure i desenvolupar la coresponsabilitat de tots. En aquest sentit, l'economia solidària no es limita a les formes populars, també inclou les formes públiques i formes de solidaritat asimètrica pròpies de la filantropia empresarial o d'altres organitzacions de la societat civil.

El Govern d'Equador en aquest sentit, ha aprovat la Llei d'Economia Popular i Solidària (Coraggio, 2013: 8-9). Aquesta llei estableix que l'Economia Popular Solidària està integrada per associacions, cooperatives i comunitats, però també agrega les Unitats Econòmiques Populars (UEP). Les UEP són organitzacions no formals, no necessàriament solidàries de l'economia popular, com per exemple, les empreses unipersonals, familiars, domèstiques i tallers artesanals.

Segons Coraggio, el nou marc constitucional prioritza les formes econòmiques centrades en el treball autogestionat que componen l'economia popular. Tanmateix, la situació de partida amb un 45 % de pobresa extrema, fa que el Govern prioritzi la implementació de polítiques socials de redistribució mitjançant la inversió en serveis bàsics a la població (salut, educació, sanejament, pensions) envers promocionar l'activitat productiva.

Veneçuela

Durant els darrers 14 anys de Veneçuela s'han fet servir moltes formes diferents d'anomenar l'economia solidària: economia social, comunal, popular, etc. De la mà ha anat evolucionant la proposta d'economia, que ha passat en una primera fase per tractar de democratitzar el mercat i la pública, basada en empreses associatives i microempreses autogestionades. Fins a l'actual fase del "Socialisme del Segle XXI".

La nova Constitució veneçolana recull en el seu article 308 que l'Estat ha de protegir i promoure la petita i mitjana indústria, les caixes d'estalvi, l'empresa familiar, la microempresa i qualsevol forma d'associació comunitària per al treball, l'estalvi i el consum, sota el règim de la propietat col·lectiva amb l'objectiu d'enfortir el desenvolupament econòmic del país.

Aquestes iniciatives de propietat col·lectiva es veuran enfortides per la Llei Orgànica del Sistema Econòmic comunal, que té per objectiu establir normes i principis per tal de fer funcionar el Sistema Econòmic Comunal. A més de fonamentar la nova economia des dels principis de l'economia solidària (democràcia participativa, complementaritat, autogestió, cooperació, solidaritat,...), s'incentiva una organització i articulació des de les comunes com a territoris amb el seu projecte propi i capacitat d'autogestió mitjançant els Consells i Comitès comunals.

Amb aquest enfocament de l'economia solidària s'aconsegueix crear noves relacions socials, ja que les persones treballadores són propietàries dels seus projectes empresarials i alhora formen part de les seves comunitats. Alhora, es tracta de substituir les importacions de certs components de la cistella bàsica, propiciant certa autarquia local, fugint dels models d'integració local via l'exportació.

De totes formes, no podem oblidar que aquests esforços per tal d'incentivar aquests models econòmics es basa en els impostos recaptats de la producció i exportació de petroli. Per tot el que s'ha explicat, es podria afirmar que Veneçuela és un cas d'institucionalització de dalt a baix, des de l'Estat a la societat.

Brasil

Paul Singer afirma que l'Economia Solidària sorgeix en el context de la crisi dels 90 «com resposta a aquesta crisi, l'economia solidària, que ja existia al Brasil sota altres circumstàncies, reneix amb molt vigor i té èxit en el sentit de reintegrar a l'activitat productiva a centenars de milers de persones. Ella compleix un importantíssim paper econòmic, social i polític. Avui una enorme quantitat de treballadors estan formant cooperatives en els assentaments de la reforma agrària, estan transformant empreses a punt de fer fallida o ja trencades, en cooperatives o empreses col·lectives engendrades i rehabilitades per l'esforç comú dels seus propis treballadors. El que motiva a tots aquests treballadors, als seus sindicats i als que els donen suport és lluitar explicar la pobresa, contra l'exclusió social, contra l'atur». (Singer, 2014: 47-56)

Durant els anys 80 i inici dels 90, l'incipient moviment de l'economia solidària era pràcticament ignorat per l'opinió pública brasilera. El seu potencial va començar a ser reconegut al ser inclòs en el programa de govern de Lula da Silva com a candidat a la Presidència de la República a les eleccions de 2002. A l'inici del seu mandat, da Silva va crear la Secretaria Nacional d'Economia Solidària (SENAES), que pertany al Ministeri de Treball i Ocupació. Una de les primeres accions va ser donar suport al Fòrum Brasiler d'Economia Solidària que va reunir a la totalitat de cooperatives i entitats de suport i foment de l'economia solidària a Brasil.

Una de les prioritats del SENAES va ser la lluita contra la pobresa. En aquesta línia d'actuació, va tractar de fomentar l'autoocupació col·lectiva de persones treballadores associades a cooperatives. Però, per tal de fer més efectives les seves polítiques, SENAES va convocar el 2004, la Primera Trobada Nacional d'Iniciatives d'Economia Solidària a Brasília que va permetre inserir la SENAES dins la realitat econòmica, social, cultural i política del país. Entre els projectes als que ha donat suport la SENAES amb la seva acció política destaquem las Quilombolass¹, els bancs comunitaris de desenvolupament, els fons rotatius solidaris i les cooperatives de crèdit.